

Województwo warmińsko-mazurskie

Region stynie z natury i czystego powietrza. By chronić przyrodę utworzono rezerwaty i parki krajobrazowe. Największym z tych ostatnich jest Mazurski Park Krajobrazowy, obejmujący jezioro Śniardwy i tereny Puszczy Piskiej.

Walory krajobrazowe sprzyjają różnym formom turystyki i rekreacji, więc region należy do ulubionych miejsc wypoczynku gości z Polski i zagranicy. Czekają tu na nich nowoczesne hotele, ośrodki spa, kompleksy rekreacyjne nad jeziorami, restauracje z regionalnym jedzeniem i gospodarstwa agroturystyczne.

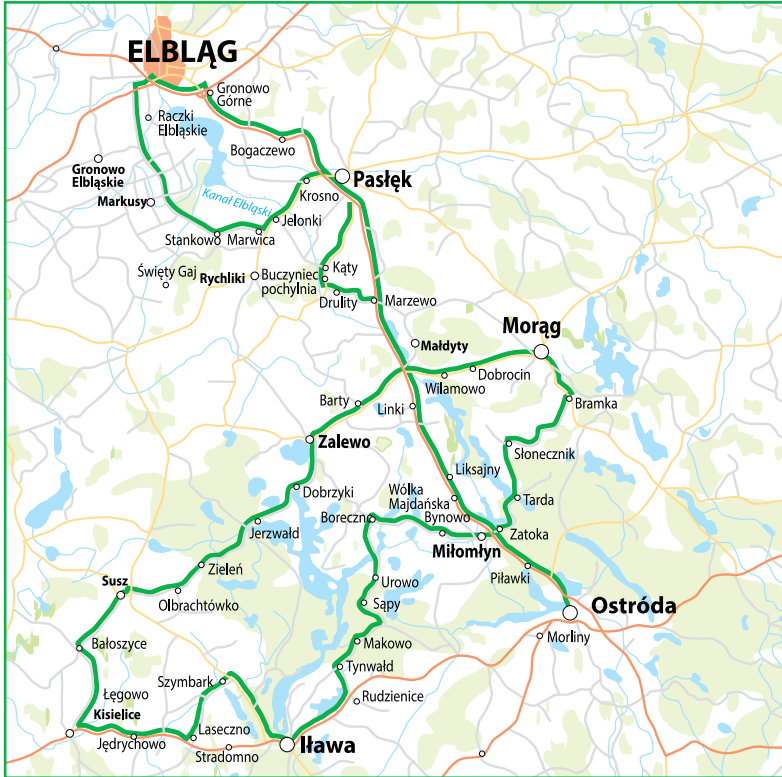
Szczególnie wiele możliwości znajdują tutaj zwolennicy aktywnej rekreacji. Żeglarzy przyciąga bogactwo jezior, a zwłaszcza Szlak Wielkich Jezior Mazurskich. Na miłośników jazdy rowerem czekają liczne trasy, na czele ze Wschodnim Szlakiem Rowerowym Green Velo (w regionie blisko 400 km). Uprawianie narciarstwa umożliwiają stoki, spośród których najdłuższe trasy oferuje ten w Kurzętniku.

Do regionu jest coraz łatwiej dotrzeć dzięki drogom ekspresowym i szybkim połączeniom kolejowym. Samoloty lądują w Porcie Lotniczym Olsztyn-Mazury w Szymanach (60 km od Olsztyna). Na lotnisku i w wielu miastach działają wypożyczalnie samochodów. Z Szyman do Olsztyna można też wygodnie dojechać pociągami i autobusem.

Szlak Kanału Elbląskiego

Kanał Elbląski to unikatowy w skali światowej zabytek hydrotechniki. Wybudowany w latach 1844–1860 według projektu Georga Jacoba Steenke, połączył Elbląg z Ostródą i Iławą. To jedna droga wodna na świecie, gdzie można zobaczyć „płynące po trawie” statki, które dzięki systemowi pochylni pokonują różnice poziomów wynoszącą 99,5 m. Drogowy Szlak Kanału Elbląskiego został tak zaprojektowany, by pokazać odwiedzającym region ten niezwykle zabytek wraz z licznymi atrakcjami krajoznawczymi w najbliższym sąsiedztwie. Najciekawszy odcinek Kanału Elbląskiego biegnie wokolicy Pasłęka. Tu znajduje się pięć pochylni: Buczyńczie, Kąty, Oleśnica, Jelenie i Całuny, na które statki są wciągane po szynach. Najdłuższą trasę na lądzie (490 m) pokonują na pochylni Buczyńczie, gdzie znajdują się także Historii Kanału Elbląskiego i pomnik jego budowniczego. Pochylnia Oleśnica charakteryzuje się największą różnicą poziomów (24,2 m); można stąd podziwiać panoramę Żuław. Ostatnia z pochylni, Całuny, jest najmniejsza i powstała najpóźniej (1874–1881), zastępując pięć śluz komorowych. Ma również inny niż pozostałe rodzaj napędu – turbinę wodną Francis’a. Wędrówkę szlakiem turystycznym Kanału Elbląskiego można rozpocząć w Ostródzie. Tam, nad Jeziorem Drwęckim znajduje się przystań Żeglugi Ostródzko-Elbląskiej. Jedną z licznych atrakcji miasta stanowi zamek krzyżacki z XIV wieku, gdzie przez kilka tygodni w 1807 roku przebywał cesarz Francuzów Napoleon. Stamtąd trasa wiedzie do Miłomłyna. Za punkt początkowy kanału uznawana jest śluz’a Miłomłyn, jedna z czterech śluz na szlaku wodnym Kanału Elbląskiego. Jej budowę ukończono w 1861 roku. Jest największą śluzą, statki pokonują tutaj różnice poziomów 2,8 m. Obok niej znajduje się tablica upamiętniająca spływ kajakowy bp. Karola Wojtyły, późniejszego papieża Jana Pawła II. Następny etap to Morąg z odrestaurowanym gotyckim ratuszem, przed którym stoją dwie armaty, pozostałościami

krzyżackiego zamku, pałacem Dohnów i pomnikiem filozofa Johanna Gottfrieda Herdera, który urodził się tutaj w 1744 roku. W Mądytach można zobaczyć zabudowania dawnego folwarku, a w pobliskich miejscowościach dawne siedziby rodów szlacheckich, w tym zespół pałacowo-parkowy w Dobrocinie. W niedalekich Soplach znajduje się dwór z XIX wieku, którego właścicielem był Georg Jacob Steenke. Mądyty położone są prawie w połowie szlaku wodnego Kanału Elbląskiego. Będąc w Pasłęku, warto zwrócić uwagę na średniowieczny układ urbanistyczny z oryginalnym rynkiem na wzór holenderski, prawie w całości zachowane mury obronne z bramami i zamek krzyżacki z XIV wieku. Elbląg to najstarsze miasto regionu, założone już w 1237 roku, które szczyti się odbudowanymi kamienicami na starówce i licznymi zabytkami. Na południe i zachód od niego rozciągają się Żuławy Elbląskie. Ta „wydarta” morzu kraina w części jest depresją; w Raczkach Elbląskich znajduje się najniżej położony punkt w Polsce (1,8 m p.p.m.). Nieopodal rozciąga się relikwitowe jezioro Drużno, prawdziwy raj dla ornitologów. Dalej szlak biegnie do Żalewa, gdzie na uwagę zasługują kościoły, fragmenty średniowiecznych murów obronnych oraz cmentarz żydowski z XIX wieku. W pobliskim Jerzwałdzie znajduje się muzeum przyrodnicze Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego i niewielki ogród botaniczny, a na cmentarzu grób pisarza Zbigniewa Nienackiego. W Kamieńcu, miał swoją siedzibę ród von Finckenstein, pozostały po niej ruiny XVIII-wiecznego pałacu na obrzeżach parku. Przez kilka miesięcy w 1807 roku pałac był „centrum Europy”, ponieważ mieszkał tu Napoleon Bonaparte. Pomiędzy Suszem a Iławą leży Szymbark, wieś, w której znajdują się ruiny XIV-wiecznego zamku kapituły pomezkańskiej. Ta budowla wielkością ustępowała jedynie zamkowi malborskiemu. Kolejnym miejscem na szlaku jest Iława, położona nad Jezioremakiem – najdłuższym jeziorem w Polsce (27,5 km), na którym znajduje się 16 wysp, w tym Wielka Żuława (82,4 ha). Spacerując po Iławie, warto zwrócić uwagę na neobarokowy ratusz, kościoły i liczne kamienice. Przed zamknięciem pętli szlaku w Ostródzie, można zatrzymać się w Tynwaldzie, by odpocząć nad urokliwym jeziorem, a potem w Borecznie zwiedzić gotycki kościół.

Warmia i Mazury

Mapa turystyczna

www.mazury.travel

†† Pętla Grunwaldzka

Pętla Grunwaldzka to szlak drogowy związany tematycznie z bitwą pod Grunwaldem z 15 lipca 1410 roku, jedną z największych bitew w średniowiecznej Europie, zakończoną zwycięstwem wojsk polskich i litewsko-ruskich nad zakonem krzyżackim. Szlak ułatwia dotarcie do atrakcyjnych miejsc położonych w okolicy pola bitwy. Przemierzanie trasy można zacząć od Działdowa, miasta nad Działdówką, które prawa miejskie uzyskało w 1344 roku. W 1410 roku zostało zdobyte przez wojska Władysława Jagiełły idące pod Grunwald. W wyniku traktatu wersalskiego z 1919 roku Działdowo, jako jedyne miasto mazurskie, znalazło się w granicach Polski. Jednym z jego ciekawszych zabytków są elementy zamku krzyżackiego z początku XIV wieku. Dużą popularność wśród turystów cieszy się interaktywna wystawa Państwa Zakonu Krzyżackiego w ratuszu. Na zachód od miasta leży Płońsica, gdzie można obejrzeć kościół gotycki, przebudowany w późniejszych stuleciach.

Kilka kilometrów dalej leży wieś Uzdowo. Legenda głosi, że nazwę zawdzięcza udziałowi zawieszonej przez Krzyżaków na wieży kościelnej po stłumieniu buntu chłopstwa ziemi dobrzyńskiej. W 1931 roku w polskim Uzdowie (Grunwald) nabrał wtedy do Prus Wschodnich) odbyły się uroczystości patriotyczne, w czasie których odsłonięto pomnik grunwaldzki. Lidzbark, tradycyjnie zwany Działdowskim lub Welskim, to miasto powstałe w 1301 roku, które zostało zajęte przez wojska Jagiełły podczas marszu pod Grunwald. W ciągu stuleci miasto nad rzeką Wel parę razy zmieniało przynależność państwową, lecz zachowało polski charakter. Znajdziemy tu kilka zabytków, w tym kościół św. Wojciecha z 1752 roku i kościół ewangelicko-augsburski z 1829 roku. W Lidzbarku działa muzeum pożarnictwa, a w pobliskim Jeleniu – Muzeum Przyrody i Muzeum Etnograficzne w siedzibie Welskiego Parku Krajobrazowego.

W pobliżu brodu na Drwęcy w 1325 roku Krzyżacy założyli Nowe Miasto Lubawskie. Historyczna część miasta, otoczona fragmentami murów obronnych, zachowała swój kształt z XIV wieku. Na wzgórzu w pobliskim Kurzętniku pozostały ruiny zamku kapituły chełmińskiej, z których rozciąga się widok na Dolinę Drwęcy. Kolejne miasto to Lubawa, powstała w połowie XIII wieku. Do jej zabytków należą ruiny zamku biskupiego i gotycki kościół św. Jana Chrzciciela z renesansowym stropem kasetonowym oraz przyległymi zabudowaniami. W sąsiednich Lipach, oddalonych 2 km na wschód od Lubawy, mieści się sanktuarium maryjne z neogotyckim kościołem, który zastąpił kaplicę ufundowaną w 1600 roku przez siostry Morskie.

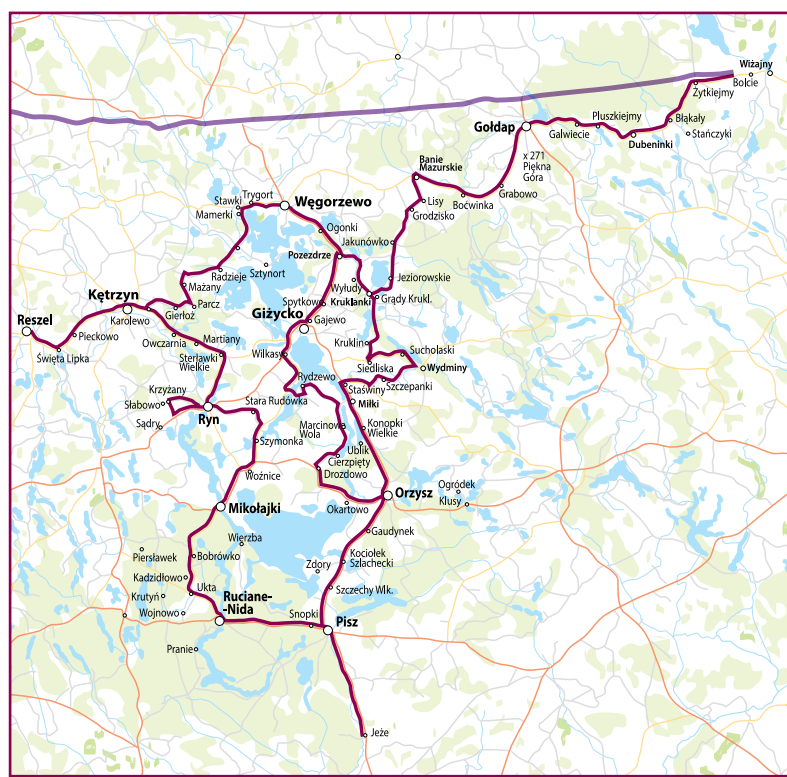
Przez Ostródę trasa wiedzie do Olsztynka, miasta powstałego w 1359 roku przy zamku krzyżackim. Tutaj w 1764 roku urodził się wybitny leksykograf, tłumacz, rzecznik sprawy polskiej w Prusach – Krzysztof Celestyn Mrongowusz. W miejscowej szkole pobierał nauki pierwszy laureat Nagrody Nobla w dziedzinie medycyny – Emil Behring, twórca szczepionki przeciw tężcowi. Olsztynek szczyti się też skansenem, w którym zgromadzono ok. 70 obiektów zabudowy wsi z Warmii, Mazur, Powiśla i Litwy. Nad pobliskimi Polami Grunwaldu góruje pomnik wzniesiony w 1960 roku, w 550. rocznicę zwycięskiej bitwy stożecnej pomiędzy wsiami Stębark, Grunwald i Łódwigowo. Autorami koncepcji zagospodarowania pola bitwy oraz pomnika są Jerzy Bandura i Witold Cienkiewicz. Pół wieku później, na jubileusz 600-lecia, zmoderernizowano historyczny teren. Obok pomnika znajduje się Muzeum Bitwy pod Grunwaldem, gdzie można zobaczyć kopie chorągwi polskich i krzyżackich oraz kolekcję średniowiecznego uzbrojenia. Warto tutaj także obejrzeć filmy i pokazy multimedialne prezentujące poszczególne fazy bitwy. Co roku w połowie lipca na Polach Grunwaldu odbywa się inscenizacja starcia z 1410 roku, wielotysięczne widowisko z udziałem grup rekonstrukcyjnych. W drodze powrotnej warto obejrzeć drewniany kościół w Rychnowie i wjechać na Dylewską Górę (312 m n.p.m.), a także zobaczyć wiadukt w Glaznotach – pozostałość po linii kolejowej Turza Wielka – Samborowo, zbudowanej w 1913 roku.

Biegąc na południe, trasa mija Dobre Miasto, gdzie znajduje się kolegiata, druga co do wielkości, po fromborskiej, gotycka świątynia na Warmii. Charakterystyczne są też fragmenty murów obronnych z gotycką wieżą z XIV wieku, nazywaną Basztą Bocianią. W okolicach Dobrego Miasta warto odwiedzić Kalwarię Warmińską w Głotowie i letnią rezydencję biskupa Ignacego Kraskiewicza w Smolajnach. Przez Olsztynem można zatrzymać się w Dywitach, gdzie Kopernik byłwał jako administrator, nadając w okolicznych wsiach chłopom ziemię. Nad Dywitami góruje kościół z końca XIX wieku z pozostałościami wcześniejszej, gotyckiej wieży. Zamek kapituły warmińskiej w Olsztynie z XIV wieku to kolejny ważny punkt na Szlaku Kopernikowskim. Wielki astronom rezydował tu w latach 1516–1521. Podczas swojego pobytu tutaj napisał słynną sprawozprawę o pieniądzu. Prowadził też badania ruchu planet oraz ustalił doświadczalnie datę zwrócenia dnia z nocą, czego pamiętką jest tablica astronomiczna na ścianie krużganka. Kopernik przebywał potem w Olsztynie w latach 1524, 1531, 1535 i 1538 jako wizyta-r. Obecnie w zamku działa Muzeum Warmii i Mazur. Z postacią Kopernika związane są również planetarium i obserwatorium astronomiczne. Przez Olsztynek, gdzie warto odwiedzić Muzeum Budownictwa Ludowego, szlak biegnie do Lubawy. Kopernik przyjeżdżał do niej dwukrotnie w 1539 roku do biskupa Tiedemana Giesego. To tutaj Giese wraz z Retykiem przekonał go do wydania drugiemu dzieła „O obrotach”. Ostatni etap szlaku to Nowe Miasto Lubawskie, gdzie zachował się gotycki kościół i fragmenty murów z dwiema basztami bramnymi. W niedalekim Kurzętniku na wzgórzach, gdzie można zobaczyć ruiny zamku kapituły chełmińskiej, wzniesiono obserwatorium astronomiczne. Podobne obserwatorium działa we wsi Truszczyń (14 km od Lubawy).

Szlak Fortyfikacji Mazurskich

Szlak Fortyfikacji Mazurskich prowadzi do założen staropruskich grodzisk, średniowiecznych zamków, murów miejskich, kościołów obronnych, nowożytnych fortów, XX-wiecznych fortyfikacji polowych i kwater dowodzenia z czasów II wojny światowej. Wędrówka tą trasą przybliża historię I i II wojny światowej. Oto część atrakcji. Ruszając z Reszla, warto tu zwiedzić zamek z drugiej połowy XIV wieku, jedną z rezydencji ostatniego biskupa warmińskiego Ignacego Kraskiewicza. W przeszłości zamek był wielokrotnie oblegany i zdobywany przez wojska polskie i krzyżackie. W XIX wieku został zaadaptowany na wieżenie. Niedaleko Reszla znajduje się sanktuarium maryjne w Świętej Lipce, zaliczane do najspanialszych zabytków późnego baroku w Polsce. Stąd trasa wiedzie do Kętrzyna, gdzie warto zająć do gotyckiego kościoła obronnego św. Jerzego i odbudowanego zamku, gdzie mieści się Muzeum im. Wojciecha Kętrzyńskiego. Około 8 km od Kętrzyna leży Gierłoz, gdzie na 250 ha zachowały się ruiny Wilczego Szarca – głównej kwatery Hitlera i Naczelnego Dowództwa Sił Zbrojnych. To pozostałości ponad 200 obiektów z żelbetonu i cegły, w tym siedmiu bunkrów ciężkich – wysadzonych przez wycofujące się wojska niemieckie. Tutaj 20 lipca 1944 roku doszło do nieudanego zamachu na Hitlera. Jeden z najlepiej zachowanych w Polsce kompleksów bunkrów niemieckich z czasów II wojny światowej znajduje się w Mamerkach koło Węgorzewa, w ujęciu Kanału Mazurskiego z jeziora Mamry. W latach 1940–1944 dla 40 najwyższych rangą generałów, 1500 oficerów i żołnierzy Wehrmachtu zbudowano tu około 250 obiektów, w tym 30 schronów żelbetonowych, które zachowały się do naszych czasów. W Węgorzewie na uwagę zasługuje zamek z 1398 roku, który z powodu zniszczeń został poddany daleko idącej przebudowie. W położonym nieopodal Pozezdrzu najcenniejszym zabytkiem jest kościół z XIX wieku, odbudowany po zniszczeniach wojennych

w 1923 roku. Na północnym skraju Pozezdrza znajdują się pozostałości kwatery Heinricha Himmlera Hochwald. Jadąc na południe, warto odwiedzić Krukiłanki, które w 1914 roku stały się jednym z kluczowych węzłów oporu Giżyckiej Polowy i Giżyckiego Rejonu Umocnionego. Stąd szlak biegnie do Goldapi. Podczas II wojny światowej obok miasta znajdowała się połowa kwatera Naczelnego Dowództwa Wojsk Lotniczych i stacjonujący pociąg pancerny marszałka Hermanna Göringa. Blisko granicy polsko-rosyjskiej, w Stańczykach, można obejrzeć słynne wiadukty kolejowe o wysokości 36,5 m i długości 180 m. Wązny punkt na szlaku stanowi fort zaporowy twierdza Boyen w Giżycku, wybudowany w latach 1844–1855 na obszarze tzw. Wyspy Giżyckiej. Fort wzniesiono na planie niereguluarnej gwiazdy z sześcioma bastionami: Miecz, Prawo, Światło, Hermann, Leopold i Ludwig, centralnie położonym majdanem oraz donżonem. Całość została otoczona murem Carnota i suchą fosą. Komunikację między miastem a twierdzą zapewniał m.in. unikatowy most obrotowy. Prowadząc na południe, szlak dociera do Rynu, gdzie wznosi się okazały zamek, który był siedzibą konturów krzyżackich. Wspanieśnie działa w nim hotel. Mikołajki też mogą pochwalić się obiektami militarnymi, w tym dwoma bunkrami stanowiącymi zachodni przyczółek starego mostu drogowego. Podobne umocnienia powstały pod koniec XIX wieku również w Rucianem-Nidzie, a ich zadaniem była obrona dwóch mostów drogowych i mostu kolejowego na przemyśle między jeziorami Beldąny a Nidzikm. Na uwagę turystów zasługują również schrony w Pisz (Piska Pozycja Ryglowa).

Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej

Wytyczony z okazji stulecia wybuchu I wojny światowej szlak drogowy przebiega przez osiem województw. Jego warmińsko-mazurski odcinek liczy ok. 580 km i łączy miejsca związane z ówczesnymi działaniami wojennymi, w szczególności z bitwą pod Tannenbergiem stożeczną w trójkącie Olsztynek – Nidzica – Dąbrówno (23–31 sierpnia 1914 r.) i kampaniami w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich (8–15 sierpnia 1914 r., 7–18 lutego 1915 r.), zwycięski dla strony niemieckiej. Oprócz pól bitew i pozostałości fortyfikacji szlak pozwala również odwiedzić cmentarze wojenne, zobaczyć tablice upamiętniające poległych, obeliski i pomniki związane z wojną. To sprawia, że przemierzanie go stanowi połączenie przygody z nauką i refleksją. Umożliwia ono także poznanie zabytków z dawniejszych czasów, walorów przyrody i współczesnych atrakcji Mazur. Regionalna część szlaku zaczyna się w Kanigowie. Pierwszym miastem na trasie jest Nidzica, w której zachował się zamek krzyżacki, a kolejnym Działdowo – z elementami zamku i barokowym ratuszem, w którym działa interaktywna wystawa Państwa Zakonu Krzyżackiego. Potem trasa dociera do Frygnowa, gdzie znajdowało się stanowisko dowodzenia bitwą tannenberską, i do Stębarka, od którego nazwy (niem. Tannenberg) batalia ta wzięła swoje miano. W Olsztynku można odwiedzić przebudowany zamek, Muzeum Budownictwa Ludowego z Parkiem Etnograficznym i Salonem Wystawowym w dawnym kościele ewangelickim. W okolicy pobliskiej Leśniczówki Jagielek pozostały ślady zniszczonego mauzoleum bitwy pod Tannenbergiem (z lat 1924–1927). Pamiętką po mauzoleum jest kamieniny łew przed olsztyńskim ratuszem, mieszczącym Multimedialne Muzeum Obozu Leśnicowskiego Stalag IB oraz Historii Olsztynka. Biegąc dalej, szlak dociera do Wielbarka, nieopodal którego (leśniczówka Karolinka) stoi pomnik upamiętniający domniemane miejsce śmierci gen. Samsonowa dowodzącego w bitwie wojskami rosyjskimi. Następne miasta na szlaku to: Szczytno (ruiny zamku krzyżackiego, Muzeum Mazurskie) i Ruciane-Nida, gdzie w okolicach śluzu Guzianka zachowały się trzy bunkry wieżowe wężła obrony Pozycji Jezior Mazurskich. Pozostałości

wodniaków. Najdłuższym i największym jeziorem rynnowym na Szlaku Wielkich Jezior (12,5 km; głębokość – do 51 m) są Tałty. Na południu znajdują się z Jeziorem Mikołajskim, na północy z Ryńskim. Tałty rzadko bywają dla żeglarzy celem wyprawy. Częściej są etapem w drodze z północy Wielkich Jezior na południe lub odwrotnie. Na południe od Węgorzewa leżą Mamry, jezioro o rozwiniętej linii brzegowej, z kilkoma wyspami, o urozmaiconej konfiguracji dna. Część publikacji nadw Mamry określa jako kompleks złożony z sześciu połączonych ze sobą jezior: Mamr Północnych, Kirsaj, Kisajna, Darginu, Święcąg i Dobskiego. Wliczając 105 km² kompleksie znajdują się 33 wyspy o łącznej powierzchni 213 ha, a część z nich na jeziorach Mamry i Kisajno tworzy rezerwat ornitologiczny. Największa wyspa na Mamrach to Upaty (67 ha). Z Mamr wypływa rzeka Węgorapa.

Trzecim pod względem wielkości jest na Mazurach jezioro Niegocin (26 km²), akwen o słabo rozwiniętej linii brzegowej i bardzo urozmaiconej rzeźbie dna oraz z trzema małymi wyspami. Na północy Niegocin łączy się przez kanały z jeziorem Kisajno. Na południu przez sieć jezior i kanałów można dotrzeć do jeziora Tałty i dalej na Jezioro Mikołajskie oraz Śniardwy. Na północnym brzegu jeziora leży Giżycko, a na zachodnim Wilkasy. Dwie największe zatoki trakowane są jako osobne jeziora: Boczne i Niałk Duży. W dorzeczu Węgorapy, na zachód od Giżycka leży jezioro Dejguny, podzielone przez nasyp kolejowy na Dejguny (powierzchnia 7,7 km²) oraz Dejgunek (0,43 km²). Jezioro ma 6,5 km długości przy maksymalnej szerokości 2,4 km i wyspę o powierzchni 3,8 ha. Woda z Dejgun odpływa pod nasypem do jeziora Dejgunek, a dalej struga do jeziora Tałty. Równie urokliwe jest jezioro Orzysz, położone w pobliżu miasta o tej samej nazwie. To zbiornik o mocno rozwiniętej linii brzegowej, z licznymi zatokami, cypłami oraz dziesięcioma wyspami, z których największa (54 ha), Wyspę Róż, z brzegiem jeziora łączy most. W części południowej akwenu znajduje się wydłużona zatoka oddzielona długim i krętym półwyspem Ameryka od sąsiedniego Jeziora Wierzbńskiego (70 ha).

Krutynią przez Mazury

Krutynia to jeden z najpiękniejszych nizinnych szlaków kajakowych Europy. Przed wojną pływali nią – razem z córką – Melchior Wańkowicz, pozostawiając ślad tych kajakowych wędrówek w zbiorze reportaży „Na tropach Smętka”. Nic więc dziwnego, że w spływach Krutynią brał pomimo udział Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II. Jest to bardzo ciekawa, bo zróżnicowana trasa kajakowa, biegnąca przez Puszczę Piską, a od Jeziora Mokrego także przez Mazurski Park Krajobrazowy. Poza tym ma wiele innych atrakcji. Niezrardo na trasie spływu można spotkać bielika, orła przedniego lub inne rzadkie zwierzęta. W toni wodnej widać gąbki i krasnorosty tworzące na kamieniach czerwone plamy. Brzegi rzeki porośnięte są wspaniałymi dębami i wysokimi sosnami, których pnie przeznaczano kiedyś na maszty żaglowców. Spływy z reguły rozpoczynają się w Sorkwitu, miejscowości liczącej ponad 600 lat. Warto tu obejrzeć kościół ewangelicki oraz neogotycki pałac, który swój obecny wygląd uzyskał po gruntownej przebudowie w połowie XIX wieku, gdy znajdował się w rękach rodu von Mirbachów.

Rzeka Krutynia, inaczej Krutynska Struga, płynie przez Pojezierze Mragowskie, Równinę Mazurską i Krainę Wielkich Jezior Mazurskich. Nazwa Krutynia (co w języku pruskim oznacza po prostu „kręta rzeka”) odnosi się w zasadzie do jednego odcinka rzeki, który zaczyna się od Jeziora Krutynskiego. Tym mianem popularnie określa się jednak cały ciek odwadniający system około 30 jezior, które stanowią ponad połowę trasy kajakowej. Długość szlaku krutyni wynosi 96 km. Rzeka płynie wśród nieskażonej dzikiej przyrody, zbierając wody z dorzecza o powierzchni ponad 710 km². Źródłowym odcinkiem Krutyni jest rzeczka Warpunka, która ma swoje źródła w okolicach wsi Burszewo. Rzeka przepływa przez urozmaicony krajobraz – pośród wznieścień morenowych, przez rynnowe

jeziora, przecinając sandrową równinę Puszczy Piskiej. Uchodzi do jeziora Beldąny w okolicy wsi Iznosta.

Atrakcją spływu są noclegi na łonie natury, dzięki czemu można się poczuć jak rozbiitek na bezładnej wyspie. W niektórych miejscach na takiej obozownicy jest pole biwakowe na zalesionej Wyspie Owczej na Jeziorze Białym. Po drodze mijamy aż sześć rezerwatów przyrody: Czaplisko Ławny Lasek, Królewską Sosnę, Krutynię, Krutynię Dolną, Pierwos i Jezioro Nidzkie. W drodze do Ukty, tuż przed wsią Wojnowo nad jeziorem Duś stoi klasztor piliponów (starobrzezdowców), którzy osiedlili się tutaj w 1831 roku. Można tu obejrzeć ikony, sprzęty liturgiczne oraz zdjęcia przedstawiające życie starobrzezdowców. Z Ukty warto wybrać się na wycieczkę pieszą lub rowerową do Parku Dzikich Zwierząt w Kaddziłowice (gdzie są łosie, bobry, rysie, wilki) albo do leśniczówki Pranie, gdzie był i tworzył mistrz poezji Konstanty Ildefons Gałczyński. Ukta powstała w połowie XVII wieku jako osada Krutynska Szklarnia z hutą szkła, dopiero starobrzezdowcy nadali jej obecną nazwę. We wsi na uwagę zasługuje neogotycki kościół z organami firmy Sauer z końca XIX wieku wraz z zabytkową dzwonnica z 1846 roku. Kolejny etap spływu przebiega m.in. przez jezioro Beldąny. Po kilku dniach spędzonych w wodzie trzeba jeszcze pokonać śluz Guzianka, by poze-gnać się ze szlakiem w Rucianem-Nidzie. Po to tylko, aby wrócić tu za rok.

Lyną przez Warmię

Lyna – księżniczka rzek Warmii i Mazur. To jedenaśta co do długości rzeka w kraju, licząca 264 km, w tym 190 km w Polsce. Jest głównym, lewym dopływem Pregoby, do której wpada – już jako Ława – po przekroczeniu granicy polsko-rosyjskiej w pobliżu Sępopola.

Źródła Lyny znajdują się u podnóża wzniesienia moreny czołowej na wysokości ok. 155 m n.p.m., koło wsi Lyna, na skraju Lasów Napiwodzich, nieopodal Nidzi-cy. W górnym biegu rzeka przepływa przez jeziora: Krzyż, Brzeźno Małe i Duże, Morze, Kiernoz Mały i Wielki, Łańskie oraz Ustrzych.

Po drodze do ujścia Lynę zasilają dopływy, z których największe to: Marózka, Wadąg, Symsarna, Elma, Pisa Północna i Guber. Trasa kajakowa Lyny jest bardzo urozmaicona i zadowoloi turystów o różnych oczekiwaniach. To bardzo atrakcyjny szlak, na którym występują dzikie odcinki przypominające rzeki górskie (między jeziorem Ustrzych a wsią Rus), tworzące malownicze przełomy, ale także spokoj-niejsze etapy, gdzie rzeka płynie pośród malowniczych lasów i pagórków czy leniwie meandruje przez podmokłe łąki. Lyna przepływa też przez zabytkowe sta-rówki kilku warmińskich miast. Doświadczeni wodniacy zwykle zaczynają spływ kajakowy przy moście w Brzeźnie Lyńskim. Płyną korytem o szerokości 10 m pod niezbyt silny prąd, by dotrzeć do leśnego jeziorka o dumnej nazwie Morze. Linne trasy spływu biorą swój początek we wsi Kurki, przy ujściu rzeki Marózki do Lyny, 16 km od Olsztynka. Po pokonaniu Jeziora Łańskiego rzeka wpływa do ścisłego rezerwatu przyrody Las Warmiński, który chroni m.in. wiekowe drzewostany oraz wiele gatunków grzybów i porostów. Oprócz zwierząt pospolitych żyją tu wydry europejskie, łasce, borsuki, popielice i nietoperze, a także leniwie europejskie. Rezerwat jest ostoją ptaków, w tym wielu chrzątek, jak bielik, rybołów, kania czarna, orlik krzykliwy i bocian czarny. W warunkim nurcie Lyny można dostrzec rzadki gatunek krasnorostu. Pelen uroku jest również odcinek wodący przez Olsztyn. Nieoczekiwana przeszkodą w korycie rzeki jest wysoki próg wodny przy zamku, zmuszający do przeniesienia kajaką brzegiem. Potem, omijając powalone nie drzew w korycie rzeki, kajakarze płyną przez malownicze przełomy w Lesie Śniardwym do elektrowni wodnej Lyna. Podobna znajduje się w pobliskim Brzasław-dzie. Dalej Leniwy nurt prowadzi przez Dobre Miasto, Lidzbark Warmiński, Barta-szyce i Sępopol, gdzie dociera do wsi Stopki, gdzie szerokie koryto Lyny przecina granicę państwa. Po jej drugiej stronie rzeka płynie już pod rosyjską nazwą Ława i łączy się z Pregolą, która wpada do Bałtyku.

